

CHIZMACHILIK FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Ahmad Normurodovich Eshmurodov

Navoiy davlat pedagogika instituti San'atshunoslik fakul'teti, Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi kafedrasida o'qituvchi

Har qanday fandan dars o'tishda turli metodlarni, ayniqsa, interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati yana shunda ifodalangan, birinchidan, bunday metodlarni qo'llash darsni qiziqarli o'tish va talabalarni darsga faol qatnashishlarini, ikkinchidan, ularning diqqatini o'tilayotgan darsni o'zlashtirishga qaratishlarini ta'minlaydi. Dars o'tishda qo'llaniladigan metodlarni shartli ravishda: an'anaviy dars o'tish uslublari hamda talabalar faolligini oshiruvchi interaktiv metodlarga ajratish mumkin. An'anaviy dars o'tishda darsning asosiy maqsadi ko'proq, tushuntirishga qaratilgan bo'lib, o'qituvchi - bilim beruvchi, talaba bilim oluvchi rolini bajaradi. Ularni o'rganilayotgan mavzuni qay darajada o'zlashtirganlarini nazorat qilish jarayonida bildirgan fikrlariga qarab aniqlanadi. Pedagoglar, pedagog-olimlar dars jarayonida talabalar o'rtasida hamda ular bilan o'qituvchi orasida yuqori darajada hamkorlik o'rnatilsa, uni interaktiv hisoblashadi. Odatda, bunday hamkorlik yoki bu muammoni yechish yo'llarini fikrlashib topishda, qabul qilingan qarorni qay darajada qo'llansa bo'lishini muhokama qilishda o'rnatiladi. Shunga alohida e'tibor berish kerakki, muhokama jarayoni uning javoblaridan ham muhimroq. Ta'lim interaktiv metodlarining maqsadi bilim berish emas, balki o'quvchi yoki talabalarda mustaqil ravishda o'qish, izlanish, savollarga javob topish, qaror qabul qilish ko'nikmalarni shakllantirishdir. Dars o'tishning talabalar faolligini oshiruvchi interaktiv metodlari ayrim adabiyotlarda noan'anaviy dars o'tish metodlari deb ham ta'riflanadi. Bu metodlardan avvallari xam foydalanilgan, lekin kamroq e'tibor berilgan. Hozirgi paytda butun dunyoda faol interaktiv metodlarni qo'llashni dars o'tishning samarali metodi sifatida tan olinib keng qo'llanilmokda. Interaktiv metod o'zaro hamkorlikning nihoyatda ko'p usul va turlarini qamrab oladi. Lekin metodik usul qanday bo'lishidan qat'iy nazar, talabalarning tajribalari asosiy ta'lim manbai hisoblanadi. Hamkorlik asosida amalga oshirilayotgan metodlarning asosiy xususiyati shundaki, unda talaba o'zi uchun nimanidir kashf qiladi. Interaktiv metodlar talabalarning nihoyatda katta intellektual imkoniyatlaridan foydalanish imkonini beradi, ularni o'quv jarayonida faol qatnashishlarini ta'minlaydi. O'quv jarayonida nafaqat hamkorlik, balki musobaqa, bellashuv elementlarini ham qo'llash imkonini beradi. Interaktiv metodlar talabalarni o'z fikrini ifodalashi uchun keng imkoniyat yaratib beribgina qolmay, o'rtog'larining fikri, asoslari, dalillarini tinglab, o'z fikridan qaytishi yoki fikrini tamomila o'zgartirishi mumkin. Interaktiv metodlar boshqalarning fikriga hurmat bilan qarashga, uni sabr-toqat bilan eshitishga ham o'rgatadi. Auditoriyada hamkorlik muhitini yaratishning real imkoniyatini yaratadi. O'qituvchi yaxshi dars berishning tayyor retseptiga emas, balki interaktiv metodlarga asoslangan ta'lim texnologiyasiga ega bo'lishi kerak. U ijodiy hamkorlikda ishlashga va mas'uliyatli qarorlar qabul qilish uchun tayyor turishga o'rgatadi. Ta'limning interaktiv metodlari pedagoglarda: • darsda o'rganilayotgan mavzuga qiziqish uyg'otishni ta'minlaydi; • o'quv materialini puxta o'zlashtirish imkonini beradi; • talabaning tahliliy fikrlashini rivojlantiradi; • barcha talabalarni o'quv jarayoniga tortish, faolligini oshirish uchun sharoit yaratadi; • guruhda ko'ngildagidek ijobiy psixologik iqlim, muhit yaratadi. Dars o'tishda boshqa qator metodlar ham mavjud bo'lib, ularni o'qituvchi mavzuning mazmuni, guruhning tayyorgarligiga qarab qo'llash mumkin. Quyida "Aqliy hujum" metodi misolida ko'rib chiqamiz. Aqliy hujum - talabaning savolga berilgan har qanday javobi qabul qilinadigan metod hisoblanadi. Ko'proq ijodiy masalalarni yechishda aqliy hujum formulasi shaklidan foydalaniladi. 1953 yili amerikalik Aleks Osborn "Tasavvurni boshqarish" kitobini chop

ettiradi. Shundan keyin Amerikada keyinchalik boshqa mamlakatlarda “Aqliy hujum” metodi deb qo‘llanila boshlanadi. Ijodiy fikrlashning usuli aqliy hujumning asosiy maqsadi hisoblanadi va uning quyidagi didaktik yo‘llari mavjud: – o‘qitishning faol shakli, reproduktiv o‘qitish usulining aksi; – talabalar o‘zlarining qisqa va lo‘nda fikrlash qobiliyatini o‘stiradi; – o‘qituvchi talabalarning bir-birini eshitishni rag‘bag‘lantiradi va kimda-kim o‘rtoqlarining fikrlarini rivojlantirishga intilsa, ularga yordam beradi; – qiyin o‘zlashtiruvchi talabaning fikrini qo‘llash orqali uni baxsga faol ishtirokini ta‘minlaydi; – o‘rganilayotgan mavzuni o‘zlashtirishda yangi usullar hosil etilishi mumkin; – aqliy hujum talabalarda katta qiziqish uyg‘otadi va ularni “Chizmachilikdan didaktik o‘yinlar”ni o‘tkazishga imkon yaratadi. Bu yerda berilgan savolga olingan javoblar oldin auditoriya taxtasiga yoki qog‘ozga yozib boriladi. Keyin har bir javob o‘zaro solishtiriladi va to‘g‘risi tanlab olinadi. Lekin noto‘g‘ri yoki kulgili javoblar bo‘yicha hech qanday tanqid qilinmasligi lozim. To‘g‘ri javob aniqlangandan so‘ng, har bir talaba o‘zining javobidan qoniqaolmaganligini tushunib yetadi. Demak, bu metod yordamida har bir talabadan berilgan savolga qanday javob talab qilinayotganligi ongga singdirilar ekan. Bu metoddan o‘rganilayotgan mavzuning tushuninshi qiyin bo‘lgan lahzadan foydalanib talabalarda ushbu qismdan xabardorligi yoki munosabatni aniqlashda qo‘llaniladi, uni quyidagi tartibda o‘tkazish tavsiya etiladi: 1. Mavzu bo‘yicha talabalarga muhokama qilish uchun savol beriladi.

2. Ushbu savolga har bir talaba o‘zining munosabatini javob orqali ifoda qilishga intiladi. 3. Talabalar qanday fikr bildirishgan bo‘lsa, xuddi shunday yozib boriladi. Ba‘zi hollarda javobni aniqlashtirish maqsadida o‘sha talabaga aniqlantiruvchi savol berilishi mumkin. 4. Barcha fikr va mulohazalar aytib bo‘lingandan so‘ng, savol (vazifa)ni qaytarish va talabalardan olingan javoblarni takrorlab chiqiladi. 5. Talabalardan qaysi javob haqiqatda yaqin, to‘g‘ri va aniq berilganligini muhokama qilish topshiriladi. 6. O‘qituvchi yakun yasaydi va mohiyat nimada ekanligiga ahamiyat beradi hamda natijani e‘lon qiladi. 7. Aqliy hujum ko‘p vaqtni olmasligi muhim hisoblanadi. Uni 4-5 daqiqadan oshirmaslik, barcha javoblardan asosiysi va ikkinchi darajaliysi aniqlanishi lozim. 8. Aqliy hujum kerakli paytda ta‘sir etuvchi metod hisoblanadi: – bahsli savollarni muhokama qilish; – muhokamada qatnashishga jur‘at eta olmaydigan talabalarni bahsga chorlashda ularni rag‘batlantirish; – eng kam vaqt ichida eng ko‘p fikr yig‘ish; – guruhni bahsga tayyor ekanligini aniqlashdan iborat. Aqliy hujum uyushtirish texnologiyasini 7-8 talabadan tuzilgan guruhda o‘tkazish yaxshi natija beradi. 1. Hujum uyushtirishdan oldin ko‘rsatma beriladi. Bu yerda asosiy qoida – har qanday javobga tanqidiy fikr bildirilmaydi, hatto to‘g‘ri javobga ham, kulgili javobga ham, mantiqsiz javobga ham. Har bir guruhda o‘qituvchi tomonidan lider (peshvo) tayinlanadi yoki saylanadi. Lider aqliy hujumning qoidasini buzilmasligini kuzatib boradi, g‘oya (fikr)ni izlash yo‘lini kuzatadi, u yoki bu qiziqarli (to‘g‘ri) g‘oyaga urg‘u berish, uni rivojlantirishga intilishni diqqat bilan kuzatib turiladi. Guruhdagi bittasi barcha fikr va g‘oyalarni kim tomonidan aytilganligini yozib boradi. 2. Mavzu bo‘yicha masala sharti aniqlanadi va birinchi muhokama o‘tkaziladi. 3. O‘qituvchi birinchi bosqich uchun vaqt (muddat) belgilaydi va uni guruh doskasiga yozib qo‘yadi. 1-bosqich. Fikr (g‘oya) bankini tashkil qilish. Bu yerda asosiy maqsad imkon bo‘lgan barcha yechimlarni ishlab chiqish. So‘ngra refleksivtik nuqtai nazardan qanday xatoliklar, qoida buzilishlar aniqlanadi. 2-bosqich. G‘oya (fikr)lar tahlili. Guruhda aytilgan barcha g‘oya (fikr)lar tanqidiy nuqtai nazardan muhokama qilinmaydi. Bu yerda har bir g‘oya (fikr)da foydali tomonlarni aniqlashga urinib ko‘riladi. Balki unday g‘oyadan qanday foydalanish mumkinligi inobatga olinishi izlab ko‘riladi. Yoki boshqa mavzuda, sharoitda qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘lishi hisobga olinishi mumkinligi o‘ylab ko‘riladi. 3-bosqich. Natijalarni ishlab chiqish. Har bir guruh ikkitadan beshtagacha qiziqarli yechimlarni tanlab olishadi va ularni lider yoki boshqa tayinlangan ishtirokchi guruhga hamda

o'qituvchiga gapirib beradi. Tanlangan yechimlar ichida eng yaxshi qiziqarli, to'g'rilari qatori, judayam "g'alati" javoblar ham muhokamaga qo'yiladi. Muhokama davrida barcha javoblar hech ham tanqid qilinmasligi lozim. Aks holda talabalarning izlanish jarayoniga putr yetkazish mumkin. Ulardan faqat foydalanish, ya'ni "mag'iz" tomonlarini qidirish orqali talabalarda fikrlash qobiliyatini o'stirishga qaratilishi lozim. Yuqoridagi fikrlardan ko'rinib turibdiki, darsda pedagogdan interaktiv metodlarni qo'llashi uchun shaxsiy tajriba talab qilinadi. Interaktiv metod va ularni qo'llash haqida ko'plab o'quv, uslubiy adabiyotlarni o'qish mumkin. Lekin ularni qo'llash malakasiga esa bevosita ana shu jarayonda o'zi qatnashibgina ega bo'lishi, ko'nikma hosil qilishi mumkin.

Adabiyotlar

1. S.T.Sa'diyev Z.S.Ochilov XLIII Mejdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konfrensiya "Mejdunarodnoye nauchnoye obozreniye problem i perspektiv sovrimennoy nauki i obrazovaniya" 2018 g 25-26 Mart (Amerika Boston).

2. A.N.Eshmurodov Asian Journal of Multidimensional Research "AKADEMIK QALAMTASVIRNING TASVIRLASH USULLARI. AKADEMIK QALAMTASVIR XUSUSIYATLARI VA ILMIY ASOSLARI" (AJMR) (Double Blind Refereyed & Peyer Reviyewed internatonal Journal).

3. G.X.Xamidova Asian Journal of Multidimensional Research "TASVIRIY VA AMALIY SAN'AT DARSLARIDA AXBOROT KOMMUNIKASIYA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING ESTETIK AHAMIYATI" (AJMR) (Double Blind Refereyed & Peyer Reviyewed internatonal Journal).

4. S.T.Sa'diyev ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal "TASVIRLASHNING ASOSIY QONUN – QOIDALARI" Vol. 11, Issue 5, May 2021

5. Z.S.Ochilov ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal "Musiq darslarida multimedia vositalaridan foydalanish imkoniyatlari" Vol. 11, Issue 5, May 2021

6. A.M.Rustamov, A.A.Shovdirov ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal "Yig'ish chizmalarini ishlab chiqarishdagi va o'quv jarayonidagi ahamiyati" Vol. 11, Issue 5, May 2021

7. Sh. U. Bobonazarov, Sh. Ch. Jalolov "ETNOMADIY FENOMENON SIFATIDA NUZA SAN'ATLARI" Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) <https://www.tarj.in>

8. A.H.Abdullayev "Zamonaviy o'rta maktab tasviriy san'atni o'qitish muammolari to'g'risida" Published on thejournal of "MIDDLE EUROPEAN SCIENTIFIC BULLETIN".Jornal Impact Factor IFSJ 24.04.2021.

9. A.H.Abdullayev "Nravstiyennoye i esteticheskoye vospitaniye uchenikov cherez izobrazitelnoye iskusstvo" ACADEMY № 4 (67), Rossiyskiy impakt-faktor: 0,19 NAUCHNO – MYETODICHYE SKIY JURNAL

10. A.H.Abdullayev "Osobennosti proyavleniya vnimaniya u mladshix shkolnikov v uchebnom protsesse". Vestnik integrativnoy psixologii. Выпуск 21 2020 Adres redaksii 150057, g. Yaroslavl, proyezd Matrosova, d.9 of.206 tel. (4852) 218914, 478666 sot. +79159911278 E-Mail: kozlov@zi-kozlov.ru wladwww@rambler.ru ISBN 978-5-9527-02-16-5

11. S. Shovdirov, B.B.Boymetov Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts International Journal on Integrated Education. Volume 4, Issue 3, March 2021

12. dots. S. Abdullayev, S. A. Shovdirov *The Phenomenon Of The Folk - Applied Art Of Uzbekistan In The Creative Development Of Students* 2021 International Journals of Sciencies and High Technologiyes <http://ijpsat.ijsh-t-journals.org> Vol. 26 No. 1 April 2021, pp. 157-159

13. F.B.Aslonov «Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari» Mug'allim hem uzliksiz bilimlendirio' *Ilimiy-metodikaliq jurnal* № 5 2021 jil

14. A.N.Eshmurodov **“PROFESSIONAL CHIZMA-CHILIKNI O'RGANISHDA O'QITUVCHILAR FOYDA-LANGAN ENG FOYDALI USULLAR”** ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 11, November 2021 SJIF 2021 = 7.492 A peyer reviyewed journal **DOI: 10.5958/2249-7137.2021.02599.4**

15. G.X.Xamidova **“USE OF COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE STUDY OF ARCHITECTURAL DECORATION IN FINE ARTS CLASSES”** ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 11, November 2021 SJIF 2021 = 7.492 A peyer reviyewed journal **DOI:10.5958/2249-7137.2021.02596.9**